

PRACA STOPNIAMI HARCERSKIMI W DRUŻYNIE

pwd Aleksandra Banach wędz.

pwd Olga Kosarzycka wędz.

Jeżeli praca drużyny opiera się na wypróbowanym i sprawdzającym się od lat systemie stopni i sprawności, oznacza to, że praktycznie jest to na pewno dobra drużyna. Harcerki od samego początku powinny znać rolę i wagę oznaczeń na krzyżu oraz wyhaftowanych „kółeczek” na rękawie. Wszystkie wiemy, że stopnie to klucz do sukcesu. Pomagają one w ukształtowaniu mądrego, dobrego, wrażliwego, zaradnego, młodego człowieka. Po trzymiesięcznym okresie próbnym (a według regulaminu najdalej półrocznym), harcerka powinna zacząć zdobywać stopień ochotniczki. W zasadzie powinno się jej umożliwić zdobycie go po roku pełnej pracy w drużynie. Używając wyrażenia „pełna praca” mam na myśli uczestnictwo w cotygodniowych zbiórkach zastępu, comiesięcznych zbiórkach drużyny, wycieczkach, wyjeździe na obóz i w miarę możliwości na zimowisko. Oczywiście nie można generalizować. Należy każdą harcerkę poznać i wnikliwie obserwować, pomagając jej w zdobywaniu coraz to nowych umiejętności. Zbiórki muszą być przemyślane i dopasowane do poszczególnych stopni. Zastępowa, która prowadzi najmłodsze drużyny bezwzględnie musi być co najmniej ochotniczką, znać dobrze ten stopień, wiedzieć czego należy wymagać od osoby na tym poziomie. Jeżeli spełnia te wszystkie warunki może zająć się pracą zastępu, która jest tak ułożona, aby umożliwić harcerkom stanie się ochotniczkami już pod koniec obozu, wcześniej zaliczywszy bez kłopotów bieg na stopień. Prowadzenie dziewczyn do zdobycia pierwszego stopnia, przez ich własną zastępową jest bardzo dobrym rozwiązaniem. Jednak drużynowa powierzając tak odpowiedzialne zadanie swojej zastępowej musi być pewna, że zna doskonale specyfikę stopnia, a przede wszystkim potrafi obiektywnie ocenić umiejętności, obycie harcerskie i wiedzę swoich podopiecznych. Zastępowa na podstawie planu pracy zastępu, który tworzy w oparciu o wiedzę, którą zdobyła na kursie zastępowych i przy pomocy drużyny drużynowej działa w przemyślany i mądry sposób. Harcerki na każdej zbiórce zdobywają nowe umiejętności. Uczą się, bawią, poznają nowe piosenki, pląsy. Każde z tych działań przybliża je o krok do wymarzonego celu- pierwszego harcerskiego stopnia.

Jak chodzi o formę zdobywania ochotniczki istnieją różne możliwości. Niektórzy uważają, że powinna być ona zdobywana „tajnie”. Chodzi o to, aby harcerka była pod stałą obserwacją drużynowej, która decyduje o tym, czy drużyna prezentuje sobą odpowiedni poziom czy też należy z nią jeszcze popracować i dać jeszcze jakieś dodatkowe zadanie. Nie jest to słuszna metoda, o czym wspomnę jeszcze pod koniec. Inna (sprawdzona i dobra metoda) mówi o tym, żeby harcerka była świadoma tego, że zdobywa stopień. Osobiście skłaniam się do niej. Nie należy tego stopnia „rozpisywać”. Dopuszczalne jest to, że większość prób ułożonych jest w ten sam sposób. Trzeba jednak pamiętać, że każda harcerka jest inna. Dla jednej zjazd po linie będzie ogromną przyjemnością i zabawą, a druga będzie się bała. Nie można jej zmusić tylko powoli, stopniowo pracować, wykształcać potrzebne cechy charakteru, kształtować. Jednak mimo to, od każdej z nich wymagamy mniej więcej tego samego. Nie jest to stopień mocno zindywidualizowany, jak na przykład samarytanka. Ochotniczka ma zdobyć podstawowe umiejętności, jak na przykład rozpalenie ogniska, znajomość musztry, dbanie o swój mundur, rozbicie wraz z zastępem namiotu, czy po prostu rozpoznanie oznaczeń na krzyżu.

Każda drużyna powinna czuć, że oprócz tego, że nad trybem zdobywania jej stopnia czuwa drużyna wraz z zastępową, to ona sama jest odpowiedzialna za swój rozwój i stopień. Aby jej to uświadomić można pozwolić zdobywać jej elementy w trakcie jak zbliża się do zdobycia ochotniczki. Mogą być to fragmenty cytatu, lilijki, krzyża harcerskiego... Pomysłów może być wiele. Harcerka może zbierać konkretne atrybuty, które oznaczają wykonanie zadania lub zdobycie konkretnej umiejętności. Tutaj dużą rolę gra obrzędowość drużyny.

Wizualizacja stopnia ochotniczki bądź kolejnych stopni powinna być przemyślana i ściśle związana z obrzędowością.

Zastępowa przekazuje potrzebną wiedzę na zbiórkach. Wyrobienie harcerskie i postawę przysła ochotniczka kształtuje podczas zbiórek, biwaków, obozów, zimowisk. Ogniska są ważnym elementem, który w jasny sposób pozwala zrozumieć Prawo Harcerskie, harcerski styl, klimat i obrzędy. Drużyny szkolą się w musztrze, dbają o swoje umundurowanie, zdobywają sprawności, uczą się piosenek. Wszystko to jest całkowicie spójne z pracą drużyny. Żaden z wymienionych wcześniej elementów nie jest oderwany od działalności harcerskiej. Można posunąć się do stwierdzenia, że „stopień sam się realizuje”. Potrzeba tylko dobrej drużyny, prawdziwego wódcy i trochę dobrych chęci, aby wszystko chłonąć jak gąbka i w sam raz pod koniec roku harcerskiego zwieńczonego obozem lub biwakiem zdobyć swój pierwszy harcerski stopień.

Najważniejsze jest, aby jeszcze raz wyraźnie zaznaczyć problemy i trudności, które towarzyszą zdobywaniu stopnia ochotniczki i po raz ostatni powiedzieć, że tak nie powinno być! A jeżeli tak dzieje się w drużynach, to należy to głęboko przemyśleć, a następnie jak najszybciej to zmienić.

Harcerka zdobywa stopień ochotniczki po przyjściu do drużyny, co oznacza, że ma między 11 a 13 lat- nie więcej. Powinna go zdobyć podczas jednego roku harcerskiego. Pamiętajmy, że rozwlekanie w czasie próby niczemu nie służy. Jeżeli harcerka nie jedzie na obóz nie oznacza to przecież, że nie może zamknąć stopnia. Można jej to umożliwić poprzez wyjazd na biwak lub wycieczkę. Tam właśnie można sprawdzić jej umiejętności i jeszcze wiele nauczyć. Często harcerki zdobywają ten stopień w komisji, która działa w drużynie. Jest to niedopuszczalne. To stopień, który prowadzi drużynowa w porozumieniu i przy współpracy z zastępowymi, o czym wcześniej pisałam. Jest to wyraźnie zaznaczone w regulaminie: „Próbie na stopień ochotniczki przeprowadza drużynowa”. Każda z harcerek jest świadoma tego, że zdobywa stopień, więc tak zwany „tajny sposób” nie jest najlepszym rozwiązaniem.

Sprawa próby końcowej, to także ważny temat. Nie jest ona wcale konieczna. Nieprzemyślana jest wręcz zbędna. Warto zastanowić się czy bieg harcerski nie może być formą próby końcowej, a zarazem ostatecznego sprawdzenia wiadomości i umiejętności.

Jeżeli stopień ten będzie prowadzony w taki właśnie sposób, z pominięciem błędów wyliczonych powyżej możemy być pewne, że nasze młode harcerki zdobędą go w odpowiednim czasie, bez zbędnych problemów i trudności.

„Ochotniczka swym postępowaniem, w pracy zastępu i drużyny, w domu i najbliższym środowisku (szkoła, parafia, osiedle, miejscowość), stara się zasłużyć na miano harcerki.”

Kolejny stopień harcerski, który jak najbardziej jest zdobywany w drużynie, to stopień tropicielki. Tropicielka to nie tylko większe umiejętności z technik harcerskich. To także odpowiednia postawa harcerki oraz praca z zastępem, i umiejętności związane z kierowaniem nim. Tropicielkę zdobywają drużyny z zastępu, a czasem sama zastępowa. Czuwać nad tym stopniem powinna drużynowa, a w wypadku innego podziału obowiązków w kadrze, odpowiednia przyboczna, oczywiście w porozumieniu z drużynową.

Postawa tropicielki, to praca nad sobą, zarówno ta fizyczna (sprawność na torze przeszkód, uprawianie ulubionego sportu, posiadanie karty rowerowej, oporność na wszelkie trudy) jak i duchowa oraz intelektualna. Tropicielka ćwiczy swój zmysł obserwacji i postrzegania, umie przedstawić raport z dokonanej obserwacji, uczestniczy w zwiadach: historycznym, przyrodniczym, a także terenowym, potrafi tropić zwierzęta. Taka harcerka powinna, równie dobrze jak przyrodę i świat wokół, znać siebie samą. Często zadaniem przyszłej tropicielki jest notowanie w swoim pamiętniku, bądź w inny sposób, własnych chwilowych emocji i uczuć. Przeanalizowanie wpływu tych cech na własne życie na pewno zaowocuje w sposobie pełnienia przyszłych funkcji przez te harcerki.

Jednak najważniejszą częścią w postawie harcerki jest jej stosunek do naszej idei. Tropicielka powinna umieć odnieść sytuacje ze swojego życia do Prawa Harcerskiego.

Forma zdobywania tropicielki jest nieco inna niż forma ochotniczki, stopień ten jest po pierwsze mocniej zindywidualizowany niż ochotniczka. Na pewno można tutaj wprowadzić kilka zadań indywidualnych, jak np. wspomniany wcześniej pamiętnik, czy też uprawianie sportu, wybranie i bycie odpowiedzialnym za niektóre obowiązki domowe. Zadania te należy dobierać indywidualnie do każdej harcerki, pamiętając, że każda ma inną osobowość. Zagłębiając się w kolejną część próby na stopień tropicielki widzimy umiejętności związane z prowadzeniem zastępu. Nie da się ukryć, że tropicielka powinna umieć przeprowadzić musztrę zastępu, pokierować rozbijaniem namiotu, jak również przygotować i poprowadzić zbiórkę, oraz zadbać o służbę zastępu. Bez tych umiejętności stopień tropicielki nie może być przyznany. Z zastępem ściśle wiąże się wiedza harcerki. W przypadku kiedy zastępowa jest samarytanką to powinna tak przygotowywać zbiórki, aby harcerka uczestnicząc w nich mogła zdobywać odpowiednią wiedzę. Należy unikać sytuacji kiedy to tropicielka uczy się na przykład na pamięć historii harcerstwa i nie wykorzystuje tego w żaden sposób. Może przecież przygotować i przeprowadzić quiz z historii dla ochotniczek w drużynie. Każda drużynowa powinna pamiętać, aby ten stopień był realizowany poprzez różnorodność form.

Stopień ten musi być spójny z pracą drużyny. Musimy zadbać o to aby na każdej zbiórce drużyny, bądź uczestnictwie w obozie czy też biwaku, ten stopień mogła realizować każda harcerka. Dlatego też pisząc plan pracy uwzględniamy stopnie i sprawności naszych harcerek. Nie mogą one być zdobywane poza drużyną. Gdy nasza harcerka kończy realizować stopień tropicielki, drużynowa powinna zadbać o próbę końcową. Często jest to po prostu bieg harcerski. Można tutaj połączyć sprawdzenie wiedzy z harcem i przygodą, organizując dwudniowy bieg, na którym trzeba spędzić noc w zbudowanej przez siebie chatce, zrobić koszyk z darów lasu czy też ugotować leśną potrawę na kuchni polowej. Forma zależy tylko od pomysłowości kadry. Warto przy tym stopniu również kontynuować wizualizacje. Każdy człowiek bardziej motywuje się do działania jak wie, że do czegoś dąży. Wspaniale jest kontynuować obrzęd drużyny, który był związany ze stopniem ochotniczki, tylko że na wyższym poziomie wtajemniczenia, jest to wtedy logiczny ciąg dla harcerki, jasno określona droga, którą idzie działając w drużynie.

„Tropicielka jest „zanurzona” w harcerskiej przygodzie. Jest aktywna i ciekawa świata. Obserwuje przyrodę i swoje otoczenie. Tropi przeszłość, teraźniejszość i przyszłość. Życie polowe jest jej żywiołem. Uczestniczy w grach, harcach i biwakach.”

Źle, kiedy:

- Stopnie nie są realizowane w ciągu całego roku, tylko na obozie.
- Stopnie nie są zdobywane w drużynie tylko przy komisji stopni (zadania nie dotyczą zastępu/ drużyny, a drużynowa nie odpowiada za zdobywanie stopnia).
- Zadania nie są konkretnie sformułowane (co blokuje ich realizację).
- Stopnie są zamykane z powodu zbliżającego się kursu (np. zastępowych).
- Stopnie są realizowane tylko w „harcerstwie”, a nie w domu, szkole, okolicy...
- Są powodem do rywalizacji między harcerkami, a nie samorozwojem.
- Harcerki nie wiedzą po co zdobywają stopień.
- Biegi na stopień nie mają celu i są źle zorganizowane.
- Zadania są niedopasowane do sytuacji i harcerek.
- Stopnie nie są połączone z pracą w zastępie/drużynie.

Skrypt Kursu Metodyki Harcerek SM ESPRIT:

STOPNIE czyli:

- ☞ **SYSTEM** – ze stopni wynikają wszystkie działania drużyny, zdobywanie stopni jest warunkiem pracy drużyny jak i pełnienia funkcji przez harcerki
- ☞ **TRUDNOŚĆ, TRĘSKNOTA** – coś pożądanego, przywileje, nie za trudne i nie za proste zadania
- ☞ **OBRĘDOWOŚĆ** – zdobywanie stopni ma jakiś początek i koniec, istnieje jakiś programowy cel ich zdobywania – np. harcerka ma poznać Układ Słoneczny a jest to związane z obrzędowością drużyny
- ☞ **PLAN PRACY** – pisany jest na podstawie prób na stopnie aktualnie zdobywanych przez harcerki, w ciągu roku KAŻDA harcerka ma mieć możliwość zdobycia stopnia – więc należy uwzględnić w pracy drużyny WSZYSTKIE jej zadania (można też jako zadania międzymbiórkowe) ważne, żeby realizowanie stopnia było naturalną konsekwencją pracy w drużynie
- ☞ **NATURALNOŚĆ, NIEŚWIADOMOŚĆ** – stopnie to sprawa drużynowej, harcerki uczestniczą w zbiórkach, wycieczkach, obozach, harcach, wykonują zlecane m zadania, są współodpowiedzialne za pewne działania drużyny, część konkretnych wymagań stopni należy z harcerką uzgodnić, ale także powinny one być realizowane naturalnie a nie „na stopień”
- ☞ **INDYWIDUALNOŚĆ** – próba na stopień musi być dopasowana do potrzeb i możliwości harcerki, musi ją rozwijać
- ☞ **ELASTYCZNOŚĆ** - stopnie są NARZĘDZIEM do osiągnięcia celu – czyli rozwoju – nie są celem samym w sobie, należy z nich korzystać tak by POMAGAŁY, czasem warto z części wymagań zrezygnować, czasem coś dodać, można, jeśli jest taka potrzeba, połączyć stopień tropicielki z samarytanką (jeśli harcerka ma 15 lat i dalej jest ochotniczką), wszystkie takie decyzje należy podejmować w porozumieniu z hufcową lub inną przełożoną

STOPNIOWY RACHUNEK RZECZYWISTOŚCI: CZYLI PYTANIA, KTÓRE WARTO SOBIE ZADAĆ, GDY COŚ JEST NIE TAK Z SYSTEMEM STOPNI

- SPRAWDŹ ILE CZASU ZAJMUJE DRUHNOM ZDOBYWANIE STOPNIA – JEŻELI KTÓRAŚ ZDOBYWA STOPIEŃ PONAD DWA LATA – TRZEBA ZMIENIC STYL PRACY DRUŻYNY [INDYWIDUALNOŚĆ, PLAN PRACY, TRUDNOŚĆ, SYSTEM]
- CZY HARCERKI MAJĄ MOTYWACJĘ DO ZDOBYWANIA STOPNIA? [TRUDNOŚĆ, ELASTYCZNOŚĆ, OBRĘDOWOŚĆ]
- JAKI TY MASZ STOPIEŃ? MOŻE DRUHNBY BIORĄ Z CIEBIE PRZYKŁAD? [INDYWIDUALNOŚĆ, TRUDNOŚĆ]
- CZY WSZYSTKIE DZIAŁANIA DRUŻYNY SĄ ODPOWIEDZIĄ NA REALIZOWANE PRZEZ HARCERKI STOPNIE? [PLAN PRACY]
- JAKĄ CZĘŚĆ ZADAŃ NA STOPIEŃ HARCERKI REALIZUJĄ POZA PRACĄ DRUŻYNY? DLACZEGO? [PLAN PRACY, NATURALNOŚĆ]
- JAK DŁUGO HARCERKA CZEKA NA ROZPOCZĘCIE ZDOBYWANIA STOPNIA? ILE CZEKA NA PRÓBĘ KOŃCOWĄ? [SYSTEM, NATURALNOŚĆ]
- CZY STOPNIE SIĘ ZDOBYWA CZY ZALICZA? KTO MUSI O NICH PAMIĘTAĆ? [SYSTEM, PLAN PRACY, OBRĘDOWOŚĆ]
- KTÓRY Z PONIŻSZYCH WARUNKÓW DOBREGO ZDOBYWANIA STOPNI WADLIWIE FUNKCJONUJE W TWOJEJ DRUŻYNY? [SYSTEM, TRUDNOŚĆ, OBRĘDOWOŚĆ, PLAN PRACY, NATURALNOŚĆ, INDYWIDUALNOŚĆ, ELASTYCZNOŚĆ]